بەڕێز جەنابی دکتۆر لەتیف ڕەشید داوای لێبوردن بکە.. عەلی مەحمود محەمەد

هاوولاتییە عێراقییەکان توڕە بوون لەوەی سەرۆکی پێشووی ئەمەریکا رۆناڵد ترامپ, 4 لە ئەندامانی بلاك وتەری ئازاد کرد, کە تۆمەتبار بوون بە کوشتنی 14 هاووڵاتی سڤیلی عێراقی لە گۆڕەپانی نسور لە سێپتەمبەری 2007, هەرچەندە کۆمپانیاکە بە هەر کوژراوێك جگە لە یەکیان 100000 دۆلارو بریندارەکانیش هەر یەکەی 50000 دۆلار قەرەبووی ژماردووە.

لەسەر دانانی ئاڵای کۆنی عێراقی لە کۆبونەوەی نێوان شاندی حکومەتی ئوردن و عێراق, وەزیری کشت و کاڵی عێراقی محەمەد خەفاجی داوای لە حکومەتی ئوردنی کرد داوای لێبوردن بکات, کەچی حکومەتی ئێستای عێراقی کە میراتگیری حکومەتی پێشووی بەعسی روخاوە, تا ئێستا ئامادە نییە داوای لێبوردن لە قوربانیانی تاوانەکان رابردووی کوردستان و عێراق بکات, قوربانیان ژمارەیان 16 کەس نییە, بەڵکە دەیان هەزاری ئەو ژمارەیەیە, وە دسیەکە ئاڵایەکی بە هەڵە دانراو نییە, بەڵکە 4049 گوندی تەنها لە کوردستان لەگەڵ زەوی تەخت کردووە, زیاتر لە 185 گوندو شاری کیمیابارانکردووە, نزیك ملیۆنێك هاووڵاتی کۆمەڵکوژ کردووە, ژێر بیابانە پان و بەرینەکانی عێراقی تژی کردووە لە روفاتی قوربانیان, لە کوێوە هەڵیدەکۆڵیت ئێسك و پرێسکی مرۆڤت بۆ دەردەکەوێت, وڵات بۆتە گۆڕێکی بە کۆمەڵی پان و بەرین ئەمسەرو ئەوسەری نییە.

کلتوری داوای لێبوردن کردن

کلتوری داوای لێبوردن کردن, کلتورێکی مرۆڤدۆستانەی مۆدێرنە, کلتوری کۆتایی کەلە رەقی سستەمی دەرەبەگایەتی پیاوسالارییە, هەست کردنە بە هەڵەی رابردوو, دان پێنانە بە تاوان, پاککردنەوەی ویژدان و رزگاربوونە لە دڕندەیی, پاککردنەوەی مێژووە لە ناشرینییەکان رابردوو, گەردن ئازاییە لە قوربانیان, هەرچەندە هەموو بەچوون و کەسەکان ناتوانن خۆیان لە دڕندەییەکان رابردوو پاك بکەنەوە, کلتورەکە ئازایەتی دەوڵەت بۆ بەرەو روبوونەوەی رابردووی رەش.

بۆ نایکەن؟

20 ساڵە لە هەمبەر ئەو تاوانانەی لە رابردوودا دەوڵەتی عێراق

بەرامبەر بە خەڵکی کوردستان ئەنجامی داوە، داوا دەکرێت سەرۆك کۆماری عێراق وەك هێمای باڵای وڵات داوای لێبوردن بکات.
ئەرکی جێنابی تاڵەبانی و بارزانی و فوئاد مەعسوم و بەرهەم ساڵح بوو پێشتر ئەم کارە بکەن،" بارزانی مانگێك بووە سەرۆك کۆمار" دەبوایە ئەو ئەرکەیان وەك کاری یەکەمیان جێبەجێ بکردبایە، دەبوایە بەدوای سوێند خواردنەکانیان یەکسەر بەم ئەرکە هەڵبستانایە, دەیان جار ئەم داوایەی بەرەو رویان کرایەوە، کەچی وەڵام نەبوو، ئەوان نەیانتوانی بە ئەرکی ئەخلاقی خۆیان هەڵبستن و سەروەریەك بە مرۆڤایەتی و مێژوو و خۆیان تۆمار بکەن.
داواکاریەکە تەنها بە کورد نەبوو بەڵکە بە مرۆڤایەتی بوو، ناویان لە ریزی ئەوانەدا تۆمار دەکرا لە وڵاتانی خۆیان بەو شێوە هەڵوێستە مرۆیانە هەڵستاون، ئەوان مێژوو لە یادیان ناکات.

دکتۆر لەتیف رەشید تۆ ئەنجامی بدە

ئێستا ئەم داواکاریە دەخەینە بەردەست دکتۆر لەتیف رەشید سەرۆك کۆماری ئێستای عێراقی فیدراڵ, بەڕێز خاوەند شکۆ د. لەتیف لە کاتێك ئەوە باش دەزانن ئەم داواکاریە ئەرکەو بەناوی دەوڵەتی عێراقەوە بەم کارە هەڵبستن, ئێمە پێویستمان بە وتەی سۆزداری و کردەی پۆپۆلیستی نییە, ئێمە دەمانەوێت لە گێڕەی مێژووی ئەم وڵاتە ئاشتمان بکەنەوەو هاوکات دڵنیاشمان بکەنەوە ئەوجۆرە تاوانانە لە داهاتوودا دوبارە نابنەوە, بەوەی بەناوی دەوڵەتی عێراق و واژۆی خۆتانەوە داوای لێبوردن لە گەلی کوردستان و گەلانی عێراق بکەن, بەڵگەنامە شاراوەکانی رابردوو هەموو ئازاد بکرێن, تۆمەتبارانی تاوانە زۆرەکان هەموو دادگایی بکرێن, عێراق ببێتە ئەندامی دادگای تاوانی نێو دەوڵەتی, قەرەبووی قوربانیان بکرێتەوەو مۆنمێنتی یادەوەری بۆ سەرجەم قوربانیان لە پایتەختی عێراق دروست بکرێت.

لێبوردەیی چۆنە؟

لەم مەبەندەی جینۆسایدە کە ناوی رۆژهەڵاتی ناوەڕاستە و ئەم وڵاتەی ئێمە کە ناوی کوردستانە، شوێنێك پێنتێك نییە بۆ لێبوردەیی مرۆڤەکان، روباری خوێن، دنیایەك هەڵە، دڕندەیی, بونەتە بەشێك لە مێژوو و رۆشنبیری و کلتوری هەرێمەکە, بەیێ دان نان بە راستییە تاڵەکان رابردوو و ئێستا و داوای لێبوردن کردن بەشێکە لە ساڕێژی برینەکان, هەنگاوێکە روو لە ئایندە.
مێژوویەك ئێمە دەبەستێتەوە بەم وڵاتانەوە کە لە ناو خوێن و ئەسك و پروسکدا نغرۆ بووە، بۆ سڕینەوەی ئەو تاڵیانە پێویستمان بە

دادپەروەرییە، لە دادپەروەری و ئاشتەوایی پێکەوە گرێدراون، بە بێ یەکەم ئەنجامدانی دووەم زەلیلکردنە و هەرگیز بەدی نایات، وەك ئەوەی سیاسییەکانی کورد دەیکەن، لەبوردەیی هەموو کات دوای دان نان بە راستییەکانی تاوانەکان و دادپەروەرییەوە دێت، تاوانبار و قوربانییەکان لە ئاوەنەی دەرخستنی راستییەکانی رابردووەوە وەك ئەوەی هەن دەردەکەون نەك وەك ئەوەی لە تاوانەکانی رابردوو بشوردرێنەوە، کارێکی زۆر ناشایستەو نابەوایە داوا لە قوربانیانی تاوانەکان بکرێت ئاشتەوایی بکەن، لە کاتێکدا هێشتا دادوەری بە ڕێڕەوی خۆی هەڵنەسابێت و دان بە راستییەکانی تاوانەکان نەنرابێت و تاوانباران دادگایی نەکرابێتن لە پەناو رزگار نەبوون لە سزاو بە دکۆمێنت کردنی تاوانەکان و دەرخستنی راستییەکان و نووسینەوەی روداوە تاڵەکان !!.

چۆن فێر بین لە ئەزموونی باشووری ئەفریقا؟

لە ئەزموونی خوارووی ئافریقیاوە فێر بین کە"باسکردنی سەرچاوەی تاوانەکان، دانپێنان، قەرەبووکردنەوە، دان نان بەو تاوان و کارەساتانەی لە رابردوو روویان داوە، هەندێك جار زۆر پێ بایەخترە لە زانینی حەقیقەتەکانی بابەتەکە، ئەگەر چی مەرج نییە هەموو ئەو کەسانەی کە ئازاریان چەشتووە پێویستیان بە داوای لێبوردن کردن هەبێت بەشێوەیەکی فەرمی تا ناکۆکیەکان ڕابردوو لەبیر خۆیان ببەنەوە، لەکۆڵینەوە لە پرۆسەی لێخۆش بوونی “کۆمسیۆنی حەقیقەت و پێکهاتنەوە لە باشووری ئافریقا” ئەوە پیشان دەدات کە قەرەبووکردنی سەرەنجامەکان تا ئەندازەیەکی زۆر زیاد دەکات، کاتێك قوربانیان کەسوکاری قوربانیەکان دانپێنانێك و داوای لێبوردنێکی شەرعیان پێ دەگات."پێکهاتنەوە چارلس ڤیلا ڤیسیستۆ"..

بۆ قەرەبووکردنەوە؟

قەرەبووکردنەوە تەنها پاداشتی مادی نییە لە بەرامبەر ئەو زیانانەی لە قوربانیان کەوتووە, بەڵکە خۆی لە پاداشتی مادی یان ڕەمزی یان پێکەوە دەبینێتەوە, ڕەنگە پاداشتی دارایی بێت یان پۆزش و داوای لێبوردنکردن بێت لە قوربانیان یاخود هەردووکیان پێکەوە, نابێت لە یادمان بچێت کە بژاردن هەم قەرەبووکردنەوەیە و هەم پەیمانیشە بە دوبارە نەکردنەوەی تاوانەکانی ڕابردوو لە ئایندە, ئێمە لەم مەبەندی جینۆسایدە پێویستمان بەمەیان زیاترە کە روداوەکان رابردوو دوبارە نەکرێنەوە, جارێکی دیکە نەمان بەنەوە بە ناو قەسابخانەکانی گۆڕە بە کۆمەڵەکان و شانزەی سێ, وەك

دەبینین بەردەوام لەناو بازنەکەداین و لیچی دەرناچین, لە کاتێکدا نە قەرەبوو کراوینەتەوە نە داوای لێبوردنیشمان لێکراوە, نە وڵاتیش بۆتە ئەندامی دادگای تاوانی نێو دەوڵەتی, بۆیە روداوە تاڵەکان رابردوو لە ژینگەیەکی وادا ئاساییە دوبارە ببنەوە, وەك بەردەوام دوبارە دەبنەوە لە شەنگالەوە بۆ دوز و سبایکەر و لە داهاتووشدا بە ناوەکانی دی, راستە ئەمانە رابردوو ناگۆڕن و ژیان بۆ قوربانیان ناگەڕێننەوە, وەلێ ژیان بۆ داهاتوو دور لە تاوان مسۆگەر دەکەن, قوربانیان هەست بەوە دەکەن گوێبیستی داواکارییەکانیان بوونە.

قەرەبووکردنەوە کەرامەتی مرۆڤایەتی و هەندێك لە زیانە مادییەکان دەگەڕێنێتەوە بۆ قوربانیان, بە ئەوانەی مافیان پێشێل کراوە, بۆیە مافی قەرەبوو مافێکی بێ ئەملاو ئەولای سازش هەڵنەگرتووی قوربانیانی کوردستانە, کەسیش بۆی نییە بە ناویانەوە ئەو سازشە بکات ئەگەر لە ترۆپکی دەسەڵاتیش بێت, دەبێت تەنها خۆیان لە بەرامبەر ئەو زیانانەی پێیان گەیشتووە بەم کارە هەڵبستن.

بەرپرسیارێتی عێراق وەك دەوڵەت

دەوڵەتی ئەنجامدەری تاوان کە عێراقە, نابێت لە بەرپرسیارێتی تاوانەکانی ڕابردووی عێراق هەڵبێت, تاوانی جینۆساید بەرپرسیارێتی دەوڵەتە، چونکە ئەو تاوانەی ئەنجام دراوە بە چەك و کەرەسەی سەربازی و توانا و ئیمکاناتی دەوڵەت ئەنجام دراون، ئەم بەرپرسیارێتییە بە گۆڕینی سستەم و رژێم و حکومەتەکان کۆتایان نایات, بەڵکە بە هەتا هەتایە لەگەڵ دەوڵەتەکان و جێگرەوەکانیان بەردەوام دەبێت تاکو بەدی دێت لە داوای لێبوردن کردن و قەرەبووکردنەوەو سزادانی بکەران و جێگیر کردنی لە مێژووی وڵاتدا.

تەنانەت بە سزادانی بکەرانیش کۆتایی نایات, چونکە بکەر بە چەك و تفاقی عێراق تاوانی ئەنجام داوە. عێراقی ئێستا کە داوای لێبوردن دەکات و قەربووی قوربانیان دەکاتەوە, لە بەر ئەوە نییە بەرپرسە لە تاوان و هەڵەکان ڕابردووی سەدام, بەڵکە لە بەر پابەند بوونیەتی بە بەرژەوەندی گشتییەوە و کارکردنیەتی بە دووبارە تێکەڵکردنەوەی قوربانییەکان بە کۆمەڵگاو گەڕاندنەوەی کەرامەتە بۆیان و متمانەیان دەداتێ بەوەی عێراقی داهاتوو ئەوەی رابردوو نییە, لە تاوانەوە گواستراوەتەوە بۆ پۆزش هێنانەوە, لە ئەنجامدانی جینۆسایدەوە هاتۆتە سەر واژۆکەرانی پەیمانامە نێودەوڵەتییەکانی بەرپرسیارێتی لە بەرامبەر تاوانە مەزنەکان, تا ئەمانە نەکات, دوبارە بونەوەی تاوان لەکات و ساتدایەو هیچ گۆڕانکارییەك نەکراوە, وەك تا ئێستا لە ناو بازنەی رابردوودایین.

خۆ پاککردنەوەی دەوڵەت

بە داوی لێبوردن کردن بەرپرسیارێتی هەڵگرتنی ئەو تاوانە گەورانەی لە ڕابردوودا ئەنجامدراون, تاکە زەمانەتی هاوسەنگی ڕاگرتنە لە نێوان مافی قوربانیان و بەرپرسیارێتی تاوانکاران, دەوڵەت بەردەوام دەبێت لە هەڵگرتنی بەرپرسیارێتی سیاسەت و کاری فەرمانڕەواکانی پێشووی خۆی.
ئەو بەرپرسیارییەتی هەڵگرتنە مانای تاوانبار بوون ناگەیەنێت, بەڵکە خۆ پاککردنەوەو شۆردنەوەیە لێی, پاککردنەوەی دەوڵەتە لەو ڕابردووە تاڵە خوێناوییە پڕ لە تاوانە کە لەم وڵاتە رویانداوە, وە خودیشە لە ئەرك و بەرپرسیارێتی, شۆردنەوەی وڵاتە لە شوێنەوارەکانی تاوان دەندەیی رابردوو, شوردنەوەی ولاتە لە گازی خەردەل و خوێن و روفاتی ناو گۆڕە بەکۆمەڵەکان و پەتی سێدارە, ئەمە لە باشووری ئافریقیا و شیلی و ئاڵمانیاو ئەرجەنتین و ….
تەواوی ئەو وڵاتانەی گۆڕانکاری تیایاندا ئەنجامدرا لە پاش دەسەڵاتی نازیەت و ئاپارتاید و دیکتاتۆریەت پەیڕەو کرا, کوردیش چاوەڕوانی دەکات لە ئێراقی دوای سەدام حوسێن کە ئێستا ئەوەی بەڕێز سەرۆکین ببێتە پرنسبێکی دەسەڵاتداریەتی داهاتوو, ئەوەی لە عێراق کراوە نەك کەمتر نییە لەوەی لەو وڵاتانە کراوەو بگرە بارتەقای چەندینیانە.

سەرۆکی شیلی چی کرد؟
سەرۆکی شیلی Ricardo Lagos هەڵستا بە ناردنی نامەی پاساو هێنانەوەی کەسی یان داوای لێبوردنکردن بۆ سەرجەم کەسوکاری قوربانیانی دەست ڕژێمی سەربازی پێشوو بە سەرکردایەتی بینۆتشە, ئەم پرۆسەیە لە ساڵی 1996 ەوە بۆ 2008 درێژەی کێشا, کەچی سەرۆك کۆمار خۆی قوربانی و نەیاری ئەو دەسەڵاتە بوو کە تاوانی ئەنجام دابوو, ئەو نامانەی ناردی بۆ سەرجەم قوربانیان ئەویان نەکردە تاوانبار, بەڵکە نامەکانی وڵاتی لە تاوانەکانی بینۆتشەی تاوانبار شوشتەوەو ناشرینیەکانی پاککردەوەو خۆشی بردە ریزی سەرکردە مەزنەکانەوە, بۆیە دەبێت عێراقیش لە تاوانەکانی سەدام حوسێن بشۆردرێتەوە, بۆ ئەوەی ئەوکارە بکرێت پێویستمان بە مەرۆڤێ بە مێژوو, کە ئەوە بکات شوێن لە مێژوو دەگرێت.

ئەڵمانیاو هەنگاوی مەزن
قوربانیانی دەستی ڕژێمی نازی ئاڵمانیا, لە پاڵ قەرەبووی مادی, هەر یەکەیان نامەی سەرۆك کۆمار یوهانز راو” 1931-2006″ لە پارتی سۆسیال دیموکرات یان پێگەیشت, کە لەساڵی 1999 ەوە بۆ 2004 سەرۆك

کۆماری وڵات بوو, لە ناوەکەیدا داوای لێبوردنی لە قوربانیانی دەسەڵاتی نازی هیتلەر کردبوو"تعویز العمال الاسترقاقیین والقسریین فی المانیا النازیە-یونامی", لە دوا هەڵوێستیشدا بڕیار درا جووە جەزائیرییەکان کە زەرینەیان لە فەرەنسا دەژێن, ئەوانەی لە هۆلۆکۆست رزگاریان بووە, هەر یەکەیان بە 2300 ئیرۆ قەرەبوو بکرێنەوە.
هەروەسا سەرۆکی ئەڵمانیا یواکیم غاوك 1940, سەرۆك لە ماوەی 2012-3-18 بۆ 2017-3-18 دانی بەوەدا نا کە ئەڵمانیا بەرپرسیارێتی بەشێك لە جینۆسایدی ئەرمەنی دەکەوێتە ئەستۆ.
ساڵی 2008 ئەنغێلا مێرکلیش داوای لێبوردنی لە ئیسرائیل کرد بەرامبەر بە هۆلۆکۆست, وتی ئەڵمانیا هەست بە شەرمەزاری دەکات, وە ساڵی 2004 غێرهارد شرۆدەر داوای لێبوردنی لە گەلی روسیا کرد بەرامبەر بە تاوانەکانی نازیەت.
سەرۆکی سۆسیال دیموکراتی ئەڵمانیا فرانك فالتر شتاینمایر لە ئایاری 2021 داوای لێبوردنی لە گەلانی جینۆسایدکراوی نامیبیا کرد.
ئەڵمانیا سێ هەنگاوی نا لەو بوارە" دروستکردنی مۆنمێنت, داوای لێبوردنکردن, قەرەبووی مادی".
ئەڵمانیا کە لە ساڵی 1884 ەوە بۆ ساڵی 1915نامیبیای داگیر کردبوو, داوای لێبوردنی کرد بەهۆی ئەوەی لە نێوان ساڵانی 1904 بۆ 1908 دەیان هەزاری لە گەلانی هیریرو نامای لە نامیبیا کۆمەڵکوژ کردبوو " 65000لە گەلی هیریر, 10000 لە گەلی ناما", بە هەردوولایان 75%ی ئەو گەلانە بوون, بە گشتی وا مەزەندە دەکرێت ژمارەی قوربانیان بگاتە 100000 کەس.
ئەم تاوانەش بەهۆی بەرهەڵستیکردنیان لە زەوتکردنی زەوی و ئاژەڵەکانیان کە ئەڵمانەکان دەیانویست ئەنجامی بدەن.
ئەم تاوانەش بە یەکەم کۆمەڵکوژی سەدەی بیست ناونراوە, ئەڵمانیا قەرەبووی قوربانیانی کردەوە بە 1,1 ملیار ئیرۆ بەڵام لەماوەی چارەکە سەدەیەك, کەسوکاری قوربانیان بە رێکەوتنەکەو شێوازو قەبارەی قەرەبووەکە رازی نین.
هەرچەندە ئەڵمانەکان هەشتا زۆر برینی گەلان ماوە ساڕێژی بکەنەوە نموونە لەوانە لە نیسانی 1941 نازییەکان یۆنانیان داگیرکرد, ئاڵای خۆیان لەسەر ئەکرۆپۆلیس هەڵکرد, لە دوای سێ ساڵ و نیو داگیرکاری وڵاتیان بە کۆلاوەیی بۆ یۆنانییەکان جێهێشت, لە دوای جەنگی جیهانی دووەمەوە, یۆنانییەکان داوای قەرەبوو دەکەنەوە لە دەسەڵاتداری ئەڵمانەکان وەك جێماوی یاسایی رژێمی هیتلەر, حکومەت و پەرلەمانی یۆنانی داوای 300 ملیار دۆلار قەرەبوکردنەوە دەکات, تا ئێستا یۆنانییەکان تەنها 115 ملیۆن مارك و 25 ملیۆن دۆلاریان

وە□ك قە□رە□بوو وە□رگرتووە□, كە□ پێ□ی رازی نین, پ□□□نیی□كانیش هە□مان داواكاریيان لە□ ئە□□مانە□كان هە□يە□.

ئیتا□یاش هە□نگاوی ناو□

سا□ی 2008 سە□رە□ك وە□زیرانی ئیتا□یا سیلفیۆ برلسك□نی بە□ فە□رمی داوای لە□بوردنی لە□ گە□لی لیبیا كرد بە□ سە□ردە□می ك□□□نیالیز□كردن, وە□ بە□یاری دا 5 ملیار دە□لار لە□ ماوە□ی 25 سا□دا وە□ك قە□رە□بوو لە□ شە□وە□ی سە□رمایە□گوزاری بدات بە□ وە□ڵاتان و گە□لانی زە□رە□ر مە□ند لە□ داگیركاری ئیتا□یا.

رە□تە□ ناچاربوو داوای لە□بوردن لە□ بازرگانیكردن بە□ كە□یلە□وە□ بكات

سە□رە□ك وە□زیرانی هە□□□ندا مارك رە□تە□ لە□ رە□كە□وتی 2022-12-19 داوای لە□بوردنی كرد لە□ رە□ی رابردووی هە□□□ندا لە□ بە□ كە□یلە□كردن, وە□ تاوانی كە□یلە□كردنی مرە□قی وە□ك تاوانی دژ بە□ مرە□قایە□تی ناساند كە□ باپیرانی ئە□وان ئە□نجامیان داوە□.

بە□ناوی حكومە□تی هە□□□ندیيە□وە□ داوای لە□بوردنی كرد, لە□ هە□موو ئە□و كە□یلانە□ی لە□ جیهاندا ئازاريان لە□م كارە□ بینيوە□ لە□سە□ر دە□ستی هە□□□ندیيە□كان, وتی داوای لە□بوردن لە□ نە□وە□كانیان دە□كە□م.

هە□□□ندا لانی كە□م بە□ وتە□ی خە□یان ماوە□ی 250 سا□ گلاوە□نە□تە□ بە□ كە□یلە□كردنی مرە□ڤە□وە□, لە□و ماوە□یە□دا لانیكە□م نیو ملیە□ن ئە□فریقی بە□ كە□یلە□ كردووە□.

رە□تە□ پە□شتر دە□یووت ئە□م دە□سیە□یە□ كە□نە□ و ماوە□ی زە□ری بە□سە□ردا تە□پە□□ بووە□, وە□لە□ دوایی گە□یشتە□ ئە□و بە□وايە□ی سە□دان سا□ چە□وساندنە□وە□و زە□برۆزە□نگ كاریگە□ری لە□ سە□ر ئە□ستا دادە□نە□ت.

سا□ی 1863 كە□یلە□داری لە□ هە□□□ندا قە□دە□غە□ كراوە□, وە□لە□ تا سا□ی 1873 كە□یلە□داری لە□ هە□□□ندا هە□ر هە□بووە□.

هە□رچە□ندە□ رە□خنە□گرانی پرە□سە□كە□ پە□یان وایە□, قە□رە□بووی 200 ملیە□ن ئیرە□ بە□س نییە□ بە□ 400 سا□ كە□یلە□كردن, كاتی ئە□وە□ش هاتووە□ راستییە□كان هە□موو بوترە□ت- أحفاد ا□افارقە□: اعتثار هولندا عن ماچی العبودیە□ لیس كافیا

HTTPS://ALGHAD.COM/%D8%A3%D8%AD%D9%81%D8%A7%D8%AF-%D8%A7%D9%84%D8%A3%D9%81%D8%A7%D8%B1%D9%82%D8%A9-%D8%A7%D8%B9%D8%AA%D8%B0%D8%A7%D8%B1-%D9%87%D9%88%D9%84%D9%86%D8%AF%D8%A7-%D8%B9%D9%86-%D9%85%D8%A7%D8%B6%D9%8A-%D8%A7/

فە□رە□نسا داوا دە□كات توركیا داوای لە□بوردن لە□ ئە□رمینیا بكات, وە□لە□

خۆی لە جەزائیۆی ناکات
شیراك سەرۆکی کۆچکردووی فەرەنسا داوای لێبوردنی کرد لە بەرامبەر دەستگیرکردنی 13 هەزار جولەکە لە پرۆسەی ئەلفیل دیف لە ساڵی 1942 لە میانی جەنگی جیهانی دووەم و پاشان بە کۆمەڵ کوشتنیان لە لایەن هیتلەرەوە, هەرچەندە ئەو وەك بیروباوەڕ و پرۆسە لێی بێبەرییە.
هەروەها بەپێی ئەو یاسایەی کە پەرلەمانی فەڕەنسا پەسندی کردبوو کۆمپانیای هێڵی شەمەندەفەری فەڕەنسا ناچار کرا تا ساڵی ٢٠١٥ قەرەبووی کەسە ماوەکانی هۆلۆکۆست بکاتەوە بەو پێیەی کاتی خۆی ئەم کۆمپانیایە یارمەتی ئەڵمانیای دابوو لە گواستنەوەی جولەکەکان لە فەڕەنساوە بۆ کەمپەکانی ئەشوڤیتس، بە هەمان شێوەیە لۆبی جولەکە لە ئەڵمانیاش توانی کارێك بکەن پەرلەمانی ئەو وڵاتە یاسایەك دەربکات کە حکومەتی ئەڵمانیا ناچار بکات قەرەبووی جولەکەکان بکاتەوە.”
پەیسەر- چۆن دەتوانرێت دەوڵەتی عێراق پابەند بکرێت بە قەرەبووکردنەوەی ئەنفال و هەڵەبجە؟
https://www.peyserpress.com/detail/7644
لێ هەر فەرەنسا بەرامبەر کۆمەڵکوژی جەزائیرییەکان نکۆڵی کرد, لە ساڵی 2008 عەبدالعەزیز بلخادم ئەمیندار گشتی بەرەی ئازادیبەخشی جەزائیری داوای لە فەرەنسا کرد داوای لێبوردن بکات وقەرەبووی 132 ساڵ داگیرکاری و کۆمەڵکوژیان بکاتەوە, کە لە رێکەوتی 19-3-1962 شەڕ کۆتایی هات, تەنانەت فەرەنسا تاکو ساڵی 1999 دانی نەنا بە بوونی شەڕەکەش, هەڵوێست وەرگرتن لە بەرامبەر رابردووی داگیرکاری جەزائیر سەختە بۆ سیاسییەکان, چونکە لەناو فەرەنسا 7 بۆ 8 ملیۆن کەس پەیوەندی راستەوخۆیان بە شەرەکەوە هەیە, ئەمانەش لە هەڵبژاردندا هێزێکی مەزنی دەنگدەران پێك دەهێنن, بەسەر نەیارو لایەنگردا دابەش بوونە.
هەرچەندە ماکرۆن سەرۆکی فەرەنسا سەبارەت بە جەزائیر وتی نە نکۆڵیکردن وە نە داوای لێبوردن کردن, وەلێ ئەنجومەنی یاسایی فەرەنسا لە 8ی شوباتی 2018 بڕیاریدا هەموو قوربانیانی جەنگی نێوان ساڵانی 1954 بۆ 1962 کە لە جەزائیر ژیاون لەو کاتەدا قەرەبوو بکرێنەوە, هەرچەندە هێشتا فەرەنسا دانی بە هەقیقەتی یاسایی تاوانەکانی خۆی لە جەزائیر نەناوە کە ملیۆن و نیوێك قوربانی لێکەوت□وە, تەنانەت جەزائیرییەکان نەك داوای لێبوردن و قەرەبووی تاوانەکانی سەردەمی داگیرکاری دەکەن, بگرە داوای قەرەبووکردنەوەی روداوی 57 تاقیکردنەوی لە نێوان 1945 ب□ 1960 □ چ□کی ناوکی لە بیابانەکانی جەزائیر بە تایبەت ناوچەی رقانی وڵات دەکەن, بە تاوانی دژ بە مر□قایەتی هەژماریان کردووە کە لە لایەن

فەرەنسییەکانەوە ئەنجامدراوەو قوربانی سڤیلی لێ کەوتەوەو ژینگەی ناوچەکەی تێکداوە.
هەروەها ماکرۆن لە کاتی بانگەشەی هەڵبژاردندا وتی کۆلۆنیاڵی فەرەنسی تاوانی دژ بە مرۆڤایەتییە، ماکرۆن ساڵی 2021 ئیدانەی ئەو تاوانەی کرد سوپای فەرەنسی لە 17-10-1961 بەرامبەر خۆپیشاندەران ئەنجامیان دا، وەك تاوانێك کە لێبوردنی نییە. لەمەش زیاتر ماکرۆن داوای لێبوردنی لەسەر ئەشکەنجەدان کرد کە لە ماوەی شەڕەشدا لە جەزائیر ئەنجامدرا.
بەلام فەرەنسا ڕەتی کردەوە داوای لێبورن بکات لە سەردەمی داگیرکاری 132 ساڵەی نێوان سالانی 1830 بۆ 1962، کە داواکارییە سەرەکییەکەی گەلی جزائیرە.
لە کاتێك تونس و جەزائیر داوای داوای لێبوردن دەکەن لە فەرەنسا، کەچی فەرەنسا داوا دەکات تورکیا داوای لێبوردن لە ئەرمینیا بکات، بەلام بۆ خۆی هەنگاوی تەواو نانێت و بەرەو رووی رابردوو نابێتەوە، لە ترسی هەزی راستڕەوەکان، نەیاری هەر بەرەو روبونەوەیەکی میژوون لە جیهاندا" د. أحمد القديدی-اعتزار الدول لمن قلمتهم
https://al-sharq.com/opinion/24/07/2020/%D9%8A%D8%B4%D8%B1%D9%81-%D8%A7%D9%84%D8%AF%D9%88%D9%84-%D8%A3%D9%86-%D8%AA%D8%B9%D8%AA%D8%B0%D8%B1-%D9%84%D9%85%D9%86-%D8%B8%D9%84%D9%85%D8%AA%D9%87%D9%85-%D8%AD%D8%AA%D9%89-%D8%A8%D8%B9%D8%AF-%D8%B9%D9%82%D9%88%D8%AF
سەبارەت بە دۆسیەی تێوەگلانی فەرەنسا لە دۆسییەی رواندا، سەرۆکی فەرەنسا لە ٢٧ی ئایاری 2021 سەردانی ڕواندای کرد. ئەم سەردانە مێژووییە دەبێ نوێنەرایەتی هەنگاوێکی نوێ بکات لە ئاسایکردنەوەی پەیوەندییەکانی نێوان پاریس و کیگالی، ئیمانوێل ماکرۆن ڕایگەیاند کە هاتووە بۆ دانان بە "بەرپرسیارێتی" فەرەنسا بەرامبەر بە جینۆسایدی توتسییەکان لە ساڵی ١٩٩٤.
ئەو وتی فەرەنسا "هاوبەش نەبووە" لە پرۆسەی ئەنجامدانی جینۆسایدەکەدا، بەڵام ئەرکی ئەوەی لەسەر شانە "ڕووبەڕووی مێژوو ببێتەوە و دان بەو ئازارانەدا بنێت کە بەسەر گەلی ڕواندا گەیاندراوە، بە بەرز نرخاندنی بێدەنگی بۆ ماوەیەکی زۆر لەسەر پشکنینی ڕاستییەکان". هەرچەندە بەپێی راپۆرتی موسیە 13 کەسایەتی سیاسی و 20 سەربازی فەرەنسی راستەوخۆ گلاونەتە تاوانەکەوە.
فەرەنسا لەسەر کۆمەڵکوژی توتسییەکان لە لایەن هۆتسییەکانەوە، تۆمەتبارە بە دەست تێکەڵکردن لە گەڵیان کە لە 6ی ئەبرێلی 1994 کۆمەڵکوژییەکە تا 4ی تەموزی هەمان ساڵ بەردەوام بوو، ڕۆژانە 10 هەزار تۆتسی دەکوژران، لەم کۆمەڵکوژییەدا 70%یان لەناودران.

ماکرۆن دانی نا بە بەرپرسیارێتی فەرەنسا لە کۆمەڵکوژی رواندا و پاش 25 ساڵ کێشە لە نێوانیان لەسەر دیاریکردنی رۆڵی فەرەنسا لەکۆمەڵکوژییەکە.
وتی فەرەنسا بەرپرسە نەك بەشێك بێت لە ئەنجامدانی کۆمەڵکوژییەکەو وە داوای لێبوردنی نەکرد .

بەریتانیا زۆر هەنگاو ماوە بینێت
بەریتانیا کە ژمارەیەکی زۆر وڵاتی داگیرکردو, زۆر تاانی لە میچژوودا ئەنجامداوە بەرامبەر بە گەلان, هەندێك هەنگاوی ناوە, وەلێ زۆر هەنگاویش ماوە بینێت , نموونە گەلی کوردستان بەریتانیا و فەرەنسا داگیریو دابەشیان کردووە, بەرامبەر بە کوردی باشوور بەریتانییەکان تاوانیان ئەنجامداوە, بەریتانیا داوای لێبورنی بە داگیرکاری میسرو ….زۆر ولاتی دیکە داوای نەکردووە.
تۆنی بلێر سەرۆك وەزیرانی پێشوی بەریتانیا داوای لێبوردنی لە سەردەمی کۆیلەداری کرد, ساڵی 2016 بەریتانیا داوای لێبوردنی لە هیند کرد.
بەڵام بەریتانیا رەتیکردەوە دان بە تاوانەکانیدا بنێت بەرامبەر بە گەلی ماو ماو لە کینیا, کە لە ساڵی 1950 دژ بە داگیرکاری راپەڕین , بەریتانییەکان لە وەڵامدا 5000 ی لێکوشتن.
هەرچەندە 3000 دۆلار قەرەبووی بە هەر قوربانییەك دا, پەشیمانی دەربڕی بەڵام داوای لێبوردنی فەرمی نەکرد.
لە ئازاری 2022 کاتێك شازادە ویلیام چوو بۆ جامایکا غەمباری قولی دەربڕی بە سەردەمی کۆیلەداری کە نابوایە روی بدایە , مێژووی بەریتانیا بە هەتا هەتایە پیس بکات, خەڵك داوایان کرد قەرەبو بکرێنەوە و کۆتایی بە پاشکۆیەتی وڵات بە تاجی بەریتانیا بهێنرێت..الاعتزار عن الاستعمار- بشير عبد الفتاح
https://www.shorouknews.com/columns/view.aspx?cdate=09012023&id=242b7408-9e62-4693-8d10-7fb919de4af9
هەروەها لە مانگی ئەبرێلی 2022 هاوولاتیانی سانت فنسنتین لە کاریبی داوای قەرەبووی سەردەمی کۆیلەداریان کرد لە بەریتانیا
https://www.telesurtv.net/news/-san-vicente-granadinas-desligarse-reina-britanica-jefa-estado-20220727-0002.html

ئەمەریکا زۆر داوای لێبوردن قەرزارە
لە 25ی ئازاری ساڵی 1998 دا بیل کلنتۆن لە سەردانەکی سێ کاتژمێری بۆ وڵاتی رواندا داوای لێبوردنی لێیان کرد, بەهۆی هەڵوێستی حکومەتی ئەمەریکاوە لەو گەلکوژیانەی لەو وڵاتە رویان دا, وتی

پ□یوستە بەرپرسیارێتی هەلگرین, هەروەها بەرامبەر شەڕی قڕێژ لە ئەمەریکای ناوەندیش داوای لێبوردنی کرد, ئۆباماش دانی نا بە شەڕی قڕێژ بەرامبەر بە کوبا, پیرۆ, ئەرجەنتین, هەروەها جۆرج بۆشی باوك داوای لێبوردنی لە ئەمەریکیی□ ب□چ□ یابانییەکان کرد کە لەسەر بنچینەی ژاپۆنی بوون دەستگیر کرابوون لە کاتی جەنگی جیهانی دووەم, قەرەبووشیانی کردەوە, "دواى لێدانی بیرل هابەر لە لایەن ژاپۆنیەکانەوە, 110 هەزار ژاپۆنی لە ئەمەریکا نێردران بۆ زیندانەکان وەك تێکدەر و سیخوڕ, وێڕای نەیاری وەزارەتی دادی ئەمەریکی" بەڵام هێشتا لەسەر هیرۆشیما و لاوس, ڤێتنام, ... داوای لێبوردن نەکراوە.
ئیدارەی ترامپ دژ بە کەلتوری داوای لیچبوردن کردن بوو, پێی وابوو دان نان بە هەڵە لایەنی لاوازی ئەمەریکا دەردەخات, وتیان ئێمە شانازی بە مێژوومانەوە دەکەین, راستگەرای نەتەوەیی سپی پێستی با□□ا کۆیلەی رابردووە ناشرینەکانە وەك هەر راستگەرایەکی دی.

دۆسیەی ژنانی ئاسودەیی

1992-1-16 ژاپۆن داوای لێبوردنی لە کۆریای باشوور کرد بەرامبەر بە دەستدرێژی سەربازانی ژاپۆنی بەرامبەر ژنانی کۆری کردویانە کە ژمارەیان نزیك 200000 بووە, وتە بێژی حکومەتی ئەو کاتە کۆیتشی کاتۆ وتی " ناتوانین نکۆڵی بکەین لەوەی سوپای ژاپۆنی پێشوو رۆڵی هەبووە لە رفاندن و دەست بەسەرکردنی ژنانی ئاسودەیی, بۆیە داوای لێبوردن رادەگەیەنین", دواتر لە سەردانیدا بۆ کۆریای باشوور داوای لێبوردنەکەی دوبارە کردەوەو رایگەیاند قەرەبووی قوربانیان دەکەینەوە, بەڵام رەتیکردەوە ژاپۆن بەرپرسیارێتی یاسایی بگرێتە ئەستۆ.
سەرۆك وەزیرانی ژاپۆن تۆمیشی مۆرایاما لە رێکەوتی 15ی ئۆگستسی 1995 بە بۆنەی 50 ساڵەی کۆتایی جەنگی جیهانی دووەمەوە لە بەیاننامەیەکدا داوای لێبوردنی لە هەموو ئەوانە کرد ژاپۆن وڵاتەکەیانی داگیر کردووە یان لە میانی جەنگدا زیانی پێ گەیاندوون, حکومەتی ژاپۆنی داوای لێبوردنی کرد لە کۆری و چینییەکان, هەموو د□ی□ك سەرۆك وەزیرانی ژاپۆنی داوای لێبوردنەکەیان دووبارە کردۆتەوە لە بەرامبەر ئەو تاوانانەی لە جەنگی جیهانی دووەم ژاپۆن بەرامبەر دراوسێکانی ئەنجامی داوە.
هەرچەندە ساڵانە برینی چینی و کۆرییەکان دەکولێتەوە, کە قوربانی لەسەر مۆنمێنتی یاسۆکۆنی دەکرێتەوە, یاسۆکۆنی هێمای میلیتاریزم رابردووی ژاپۆنیی□کانە.
وەلێ کاتێك لە ساڵی 2018 سەرۆکی کۆریا مۆن جیە کە وتی ژنانی

ئاسودەیی تاوانی دژ بە مرۆڤایەتییە، ژاپۆن ناڕەزایەتی دەربڕی.
داواکاری ژنانی ئاسودەیی بریتییە لە " دان نان بە تاوان، داوای لێبوردنکردن، دانانی مۆنمێنت، قەرەبووی دارایی قوربانیان، گۆڕینی پەرتووکی قوتابخانەکانی ژاپۆن تیایدا دان بە کۆیلایەتی جنسی بنرێت ئەوان بنرێت".
مۆن جیە سەرۆك كۆماری كۆریای باشور لە ساڵی 2018 وتی پێویستە ژاپۆن دان بە راستییە مێژووییەکان بنێت، داوای لێبوردنی راسگۆییانە بکات.
ژاپۆن و کۆریای باشور پەیوەندی توندی ئابوورییان هەیە، بەڵام شەڕیان لەسەر یادەوەرییەکانی رابردووە، ئەمەش کاری لەسەر ئەو پەیوەندییە ئابوورییە زەبلاحە دانا□وە، کێشەی ژنانی ئاسودەیی بەردەوام سەر هەڵدەداتەوە، هەرچەندە لە ساڵی 1965 لەسەری ڕێکەوتوونە، ژاپۆن بڕی 9,3 ملیۆن دۆلار قەرەبویانی کردەتەوە، کۆرییەکان داوای قەرەبوو بۆ ئەو کرێکارانەش دەکەن، کە ژاپۆنییەکان بە سوخرە کاری زۆرەملێی پێکردوون، هەرچەندە ئەو کرێکارە کۆریانەی بران بۆ کاری زۆرەملێ لە ژاپۆن، دواجار بوونە ناوکی گەشەی ئابووری وڵاتی کۆریا.
ساڵانە لە 13ی دیسەمبەر، چینییەکان یادی کۆمەڵکوژی 300 هەزار هاووڵاتی سڤیلی شاری نانجینگ دەکەنەوە، کە لە ساڵی 1937 ە بە دەستی ژاپۆنییەکان کۆمەلچکوژکران، لە نانجینگ وێڕای کۆمەڵکوژی 300 هەزار هاووڵاتی 20 بۆ 80 هەزار ژنیش لاقە کراون لە لایەن ژاپۆییەکانەوە.
کۆری و چینییەکان وێڕای پەیوەندی ئابووری زۆریان لە گەڵ ژاپۆنییەکان، بەڵام لە بیرنەکردنی تاوانەکان رابردوو بەرامبەریان وەك پاراستنی کەرامەتی ئەمڕۆ سەیر دەکەن.

ئوسترالیا داوای لێبوردنی ناتەواو

لە فبرایری ساڵی 2008دا سەرۆك وەزیرانی پێشوی ئوسترالیا کیفن رود "2007 بۆ 2010" داوای لێبوردنی کرد لە هەمبەر تاوانێك کرد کە بەرامبەر هاووڵاتیانی ڕەسەنی ئوسترالیا بە تایبەت دزینی 17000 لە منداڵەکانیان، بەڵام ڕەتی کردەوە داوای لێبوردن لە هاووڵاتیانی ڕەسەنی وڵاتەکەی بکات لە بەرامبەر داگیرکردنی وڵاتەکەیان و ئەو پێشێلکارانەی لە رابردوو بەرامبەریان کراوە وتی: نابێت نەوەی ئێستا لەپرسینەوەی بەرامبەر بە کاری نەوەی رابردوو لە گەڵدا بکرێت.

کەنەدا زۆرترین قەرەبوو

لە کەنەداش پەیکەری یەکەم سەرۆك وەزیرانی وڵات جۆن مەکدۆناڵد شکێنرا، بەهۆی سیاسەتی پڕ لە زەبرو زەنگی بەرامبەر بە هاوڵاتیانی ڕەسەنی کەنەدا، کە لە نێوان 1863 بۆ 1896 سەرۆك وەزیرانی کەنەد بووە، بە زۆر 150000 منداڵی لە هاووڵاتیانی ڕەسەنی کەنەدی لە خێزانەکانیان سەندووەو ناردویانیەتە 139 قوتابخانەی تایبەتەوە، لە بەشی ناوخۆیی زیندانیانی کردووە، زۆربەیان لەو ماوەیەدا ئەشکەنجە دراون، تەنانەت هەندێکیان مردوونە، ناوی 2800 کەسی لەو قوربانیانە ئاشکرا کراوە، زمانی ڕەسەنیان لێ قەدەغە کراوە و کلتوریشیان یاساغ کراوە، لە یۆنی ساڵی 2008 سەرۆك وەزیرانی ئەوکاتی کەنەدا ستیفن هاربەر لە بەردەم پەرلەمانی وڵاتەکەی داوای لێبوردنی لێیان کرد، هاوکات قەرەبووی قوربانیانیشلو کاتە لە روی مادیەوە کرایەوە بە 2,3 ملیار دۆلار.

80000 لەو قوتابیانە تا ساڵی 2008 لە ژیاندا مابوون.

قەرەبووکردنەوە لە کەنەدا بە هاوولاتیانی ڕەسەن تا ئێستا لە چەندین پرۆسەدا بەڕێوە چووە، لە قەرەبووی داگیرکردنی زەویەوە تا قەرەبووی ئەو قوتابیە ڕفێنراوانە کە جینۆسایدی ڕۆشنبیری بەرامبەریان ئەنجامدراوە.

لە کۆتا ڕێکەوتندا لەگەڵ هاووڵاتیانی ڕەسەن لە یۆلی 2022 حکومەتی کەنەدی بڕیاری دا قەرەبووی ئەو مندالانە بکرێتەوە کە دوورخراونەتەوە لە خێزانەکانیان لە نێوان 1991-4-1 بۆ 2022-3-31، خۆیان و دایك و باوکیان دەگرێتەوە، قەبارەی قەرەبووەکە 20 ملیار دۆلارە.

بە قەرەبووکردنەوەیان لە لایەن حکومەتی کەنەدییەوە، بڕیاردراوە هەر منداڵێك یان بەخێوکەرێك لەوانە لانی کەم بە 40000 دۆلاری کەنەدی قەرەبوو بکرێتەوە.

هاوکات بەشی دووەمی ڕێکەوتنەکە بە 19,81 ملیار دۆلار بۆ هەموارکردنەوەی بەرنامەی خزمەتگوزاری منداڵ و خێزانی گەلانی یەکەمی وڵاتە.

https://ici.radio-canada.ca/rci/ar/%D8%A3%D8%AE%D8%A8%D8%A7%D8%B1/1895714/%D9%83%D9%86%D8%AF%D8%A7-%D8%A7%D8%AA%D9%81%D8%A7%D9%82-%D8%AA%D8%B3%D9%88%D9%8A%D8%A9-%D9%86%D9%87%D8%A7%D8%A6%D9%8A%D8%A9-20-%D9%85%D9%84%D9%8A%D8%A7%D8%B1-%D8%AF%D9%88%D9%84%D8%A7%D8%B1-%D8%AA%D8%B9%D9%88%D9%8A%D8%B6-%D8%A3%D8%B7%D9%81%D8%A7%D9%84-%D8%A7%D9%84%D8%B3%D9%83%D8%A7%D9%86-%D8%A7%D9%84%D8%A3%D8%B5%D9%84%D9%8A%D9%8A%D9%86 لە 25ی

ئۆکتۆبەری 2022, دادگای مافی مرۆڤی کەنەدی ڕێکەوتنەکەی ڕەتکردەوە بە قەرەبووکردنەوە.
https://www.alaraby.co.uk/society/%D9%83%D9%86%D8%AF%D8%A7-%D9%85%D8%AD%D9%83%D9%85%D8%A9-%D8%AD%D9%82%D9%88%D9%82-%D8%A7%D9%84%D8%A5%D9%86%D8%B3%D8%A7%D9%86-%D8%AA%D8%B1%D9%81%D8%B6-%D8%A7%D8%AA%D9%81%D8%A7%D9%82%D8%A7%D9%8B-%D9%84%D8%AA%D8%B9%D9%88%D9%8A%D8%B6-%D8%A3%D8%B7%D9%81%D8%A7%D9%84-%D8%A7%D9%84%D8%B3%D9%83%D8%A7%D9%86-%D8%A7%D9%84%D8%A3%D8%B5%D9%84%D9%8A%D9%8A%D9%86

پاپا دادگاییکردنی رابردوو

پاپا لە ڕێکەوتی 30-7-2022 داوای لێبوردنی کرد لە بەرامبەر کۆمەڵکوژی مندالانی هاوولاتیانی ڕەسەنی ئینۆیت لە کەنەدا, کە منداڵەکانیان لە لایەن حکومەتەوە ڕفێنرا بۆ ئەوەی ڕۆشنبیری و بیرکردنەوەیان بگۆڕن, لەو پرۆسەیە زیاتر لە 4100 منداڵ مردوونە بەهۆی نەخۆشی و خراپی خواردنەوە لە کۆی 150000 منداڵەی رفینراو لە 139 ناوەند کە 60%ی لە لایەن کەنیسەوە بەڕێوە دەبرردران, دابڕێندرابوون لە کەسوکارو زمان و ڕۆشنبیریان.
دوای ئەوەی لە ناوەڕاستی 2021 لە دوو پرۆسەدا تەرمی 215 و 751 منداڵ لە قوربانییەکان دۆزرانەوەو هەندێکیان تەمەنیان کەمتر لە 3 ساڵ بوو, ئەمەش کەنەداو جیهانی هەژاند.
ئینۆتەکان ڕەخنەی ئەوەیان لە پاپا گرت کە لە داوای لێبوردنەکەی باسی پەلاماری سێکسییەکانی نەکردووە کە بەرەو روی ئەو منداڵانە بۆتەوە.
هەروەها پاپا داوای لێبوردنەکەی بەناوی کەنیسەوە نەبوو, بەڵکو بەناوی هەندێ کریستانەوە کرد, وە پێویستە قەرەبووش بکرێنەوە, هەرچەندە پاپا رایگەیاند داوای لێبوردنکردن کۆتا ڕێگا نییە, بەڵکو سەرەتایە.
هەروەها سەرۆکی مەکسیك ئەندریس مانوێل لۆبیز داوای لە ڤاتیکان و ئیسپانیا کرد دان بە پێشێلکارییەکان رابردوو بنێن و داوای لێبوردن بکەن بەرامبەر بە هاووڵاتیانی ڕەسەنی مەکسیك زیاتر لە 500 ساڵ لەمەوپێش کۆمەڵکوژیکران بە شمشێر و خاچ, هەرچەندە پاپا داوای لێبوردنی لە هاووڵاتیانی ڕەسەنی ئەمەریکای لاتین کردووە لە بەرامبەر کۆمەڵکوژکردنیان.

تاوانبارە بەلجیکییە گەورەکەی مێژوو
تشارلز میشیل سەرۆك وەزیرانی بەلجیکا " 2014 بۆ 2019" و کەنیسەی کاسۆلیکی داوای لێبوردنیان کرد بەرامبەر رفاندنی بە زۆری زیاتر لە بیست هەزار منداڵی بە بنەچە تێکەڵ لە ژنانی وڵاتانی بۆرندی و رواندا و کۆنگۆی دیموکراتی و پیاوانی بەلجیکی, تەنانەت دوای رفاندنیان زۆرینەیان ناسنامەی بەلجیکیشیان پێ نەدرا.
شای بەلجیکا لویس فیلیب لیوبولد ماری پەشیمانی قولی بۆ ئەو دڕندەیانە دەبڕی وڵاتەکەی لە کاتی داگیرکردنی کۆنگۆی دیموکراتی ئەنجامیان داوە, بۆ تایبەت لە سەردەمی لیوبەلدی دووەم (1865 و1909 کە لە نێوان سالانی 1865 بۆ 1909 زیاتر لە 10 ملیۆنی لەیان کوشت و هەموو گەلەکەی کرد بە کۆیلەو وڵاتەکەشی کردە مولکی تایبەتی خۆی, تەنانت باخچەی ئاژەڵانی مرۆڤیشی لە ماڵەکەی هەبووە, بۆ یەکەك لە دڕندەترین مرۆڤی مێژوو دەتە ژماردن. ئەو پەشیمانی دەربڕی نەك داوای لێبوردنی فەرمی بکات, پەیکەری ناوبراو لە 2020 لە شاری ئەنتوەرب و غەنت و ئۆستند و ترفەرنی نزیك برۆکسل سوتێنراو خراپکران.
الاعتزار عن الاستعمار-بشير عبد الفتاح
https://www.shorouknews.com/columns/view.aspx?cdate=09012023&id=242b7408-9e62-4693-8d10-7fb919de4af9
https://www.bbc.com/arabic/world-53056574
لە ئەبرەلی 2000 گای فەر هەفشتات سەرۆك وەزیرانی بەلجیکا" 2008-1999 " چوو بۆ رواندا و داوای لێبوردنی کرد, وتی بەناوی وڵاتەکەمەوە و بەناوی گەلەکەمەوە ودەچەمەوە بۆ قوربانیان و داوای لێبوردنتان لێدەکەم , لێرە بەرپرسیارێتی ولاتەکەم لە بری دەسەلاتی سیاسی و سەربازی دەگرمە ئەستۆ .
بەلجیکا وڵاتی داگیرکەری رواندا بوو, لە 7 ی ئەبرەلی 1994 پاش کوژرانی 10 سەربازی ئاشتی پارێزی بەلجیکی لە لایەن چەکدارانی حکومەتی رواندییەوە بڕیاری دا بکشێتەوە لە رواندا, رێگای بە بکوژەکان خۆش کرد تاوانی مەزن ئەنجام بدەن.
https://www.lesoir.be/art/au-nom-de-mon-pays-je-vous-demande-pardon-verhofstadt-j_t-20000408-Z0J2VE.html

کۆمەڵگای جیهانی شەرمەزاری رواندان
کۆفی عەنان ئەمینداری گشتی نەتەوەیەکگرتووەکانیش لەسەردانی بۆ رواندا لە 6 و 7-5-1998 دانی بە شکستی نەتەوە یەکگرتووەکان ناوە سەبارەت بە پرسی جنۆسایدی رواندا لە ساڵی 1994 وتی "دەبێت، و دان بەوەدا بنێین کە جیهان لەو کاتەی خراپەدا شکستی بە ڕواندا هێنا".

کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی و نەتەوە یەکگرتووەکان نەیانتوانی ئیرادەی سیاسی بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی کۆبکەنەوە. جیهان دەبێ بە قووڵی پەشیمان بێتەوە لەم شکستە.

پەرلەمانی کەتەلۆنیا لە ڕێکەوتی 2022-6-26 , متمانەی گەڕاندەوە بۆ ئەو 700 ژنە جادوگەرەی لە دەیەی یەکەمی سەدەی حەڤدە بەشێوەی دڕندانە کوژران, کە لە کەتەلۆنیاوە هەڵمەت دژیان دەستی پێکرد سەرتاپای ئەوروپای گرتەوە.
https://www.justiceinfo.net/en/87454-pardoning-witches-middle-ages-symbol-our-times.html
ساڵی 1998 سەرۆك وەزیرانی نەرویج داوای لێبوردنی لەو 10000 منداڵە کرا کە لەو ژنە نەرویجی و پیاوە سەربازە ئەڵمانیانە کەوتنەوە, لە ماوەی داگیرکاری دایك و باوکیان پەیوەندیان دانابوو, داوای لێبوردنی کرد لە خۆیان و دایكیان , كە 14000ژن لەوانەی پەیوەندیان لە گەڵ ئەڵمانەكان هەبوو زیندانی كران , وە 5000یان بۆ ساڵ و نیوێك ناچاری كاری سوخرە كران بە ئەنجامدانی لێکۆڵینەوە
https://www.zamenpress.com/Detail_wtar.aspx?jimare=4220
لە ساڵی 2018 دانمارك داوای لێبوردنی لە غانا کرد, بەهۆی ڕۆڵی دانیمارکییەکان لە بازرگانی کۆیلەدا.
سەرۆك وەزیرانی نەمساش سیباستیان کۆرتز داوای لێبوردنی کرد سەبارەت بە پێشوازیکردنی وڵاتەکەی لە سوپای هیتلەر.

داوای لێبوردن لە ئەفریقا, ماندیلاش کردی
لە سیرالیۆنیش لە ساڵی 2010 سەرۆکی وڵات بە شێوەی فەرمی داوای لێبوردنی لەو ژنانە کرد کە قوربانی ململانێ چەکدارییەکان بوون.
ماندێلا داوای لێبوردنی لە قوربانیانی کردارە سەربازییەکان سەردەمی خەبات دژ بە ئاپارتاید کرد.

کەمبۆدیاو تیمووری ڕۆژهەڵات
لە کەمبۆدیا سەرباری ئەوەی ناوی قوربانیان لەسەر ماڵپەڕەی دادگای نێونەتەوەیی کەمبۆدی بڵاو کرایەوە داوای لێبوردنیشیان لێکرا.
تیموری ڕۆژهەڵات گەل داوای قەرەبووی ماوەی داگیرکاری کردووە لە دەسەڵاتی ئەندەنوسی لە پاڵ قەرەبووی پێشێلکارییە گەورەکان, ئەمەش بۆ گەلی کوردستان جێگای هەڵوەستەیە و پێویستە وانەی لێ وەرگیرێت.

ئەردۆگان و داوای لێبوردنی ناتەواو
لە 23ی نۆڤەمبەری 2011, ڕەجەب تەیب ئەردۆگان سەرۆك كۆماری توركیا

بە فەرمی لە بەرامبەر تاوانی جینۆسایدی دەرسیم لە بری دەوڵەتی تورك بە شێوەی زارەكی داوای لێبوردنی كرد, بەڵام داوای لێبوردنەكان پێویستە بە نووسراوبن و بڕیاری فەرمییان بۆ دەربچێت و هەڵوێستەكان دوربن لە بەرژەوەندی سیاسی, لە ویژدانەوە دەرچوبێت.
ئەگەر مامەڵەی وەك تاوان دەكات ئەوا پێویستە دان بە جینۆسایدی كریستان و ئەزیدی و ئەرمەنییەكانیش بنێت و كۆتایی بە سەردەمی نكۆڵی كردن بهێنێت, كۆتایی بهێنێن بەو جەنگە سەختەی لە بەرامبەر دەرخستنی حەقیقەتی یاسایی ئەو كۆمەڵكوژیانە گرتویەتییە بەر, ملكەچی حەقیقەتە مێژوییەكان بێت.
ئەردۆگان لە هەلچوێستەكی تەواو دژدا بە توندی رەخنەی گرت لە نامەی 200 ئەكادیمی و رۆژنامەنووسی توركی كە لە ساڵی 2008 كە داوای لێبوردنیان لە ئەرمەنەكان كردبوو.

راستڕەوەكان دژ بە داوای لێبوردن
بە پێچەوانەی نموونەكانی سەرەوە حكومەتی راستگەرای پۆڵەندا سزای 3 ساڵی دانا بۆ ئەوانەی پۆڵەندییەكان بە هاوبەش دادەنێن لە تاوانی هەلۆكۆست و دان دەنێن بە رۆڵیان لە تاوانەكە, ئەمەشیان بە داكۆكی لە كەرامەتی نیشتمانی دانا, بەخۆی ئەمەش داكۆكییە لە هاوبەشانی تاوانەكانی نازیەت.
هەمان هەڵوێست راستڕەوە نەتەوەییەكان هەیانە بەرامبەر بە پرسی داوای لێبوردن لە ئەمەریكا, بەلجیكا, فەرەنسا, ... زۆر جێگای دیكە.

نموونەكان لە زیادبووندان
نموونەی زۆری دیكە لە بەردەستدان و نموونەكانیش هەمیشە لە زیادبوندان چونكە سەردەم سەردەمی داوای لێبوردن كردنە لە رابردووە تاڵەكان, سەردەمی بە مرۆق بوونە بەرامبەر بە دڕندەییەكان رابردوو, سەرەمی ساڕێژكردنەوەی ئازارەكانەو سەردەمی پێداچوونەی مێژووە.
داوای لێبوردنكردن بەشێك لە برینەكانی قوربانیان سارێژ دەكات, چاككردنی پەیوەندی گەلانی قڕكراو لەگەڵ دەوڵەتی بكەری تاوان تەنها بە داوای لێبوردنكردن و دادگاییكردنی تاوانباران و قەرەبووكردنەوەو زەمانەتی دووبارە نەكردنەوەی تاڵییەكان دەبێت, نەك بە ناوچەوان ماچكردن و وتەی سۆزداری هەنووكەیی.

تەنها قەرەبوو خوێن باییە
دەبێت ئەوە بزانین ئەو قەرەبووە مادیانەی بە بە یاسا و

ئاشکراکردنی ڕاستییەکان و داوای لێبوردنکردن لە لایەن دەوڵەتی بکەری تاوانەوە دەبەخشرێت وەك خوێن بایی و هەوڵی کڕینی دەنگی قوربانیان تەماشا دەکرێت لە بۆی سڕینەوەی رابردووی خوێناوی, کورد پێویستی بە خوێن بایی عێراق نییە, بەڵکە چاوەڕوانی ئەوەیە دەوڵەتی بکەری تاوان بە فەرمی لە رێگای بەرپرس و سەرۆکەکەیەوە بە بڕیاری فەرمی نووسراو بڕیار لەسەردراو داوای لێبوردنی لێ بکات.

ئەرکی بەڕێز دکتۆر لەتیف رەشید لە ئێستادا

بەڕێز دکتۆر لەتیف رەشید کە هەنووکە لە سەرووی فەرمانڕەوایی ئێراقەوەیە ئەرکە لەسەری بەمکارە هەڵبستێت, وەك ئەو سەرۆکانەی ئاماژەمان بە ناوەکانیان دا, بە ناوی دەوڵەتی عێراقەوە نامە بە یەك بە یەکی قوربانیانی جینۆساید و پێشێلکارییە زەقەکانی رابردوو لە کوردستان و عێراق بە تایبەتی و سەرجەم قوربانیان بە گشتی بە جیاوازی نەتەوەیی و ئاینی بە واژۆی خۆی بنێرێت, ئەمە وەك تاك, وەك نەتەوەش داوای لێبوردن لە کورد و تورکمان و ئاشور و کلدان و شیعە و کریستان و ئێزیدی و سائیبەو شەبە و کاکەیی و .... بکرێت, هیوادارم بەم ئەرکە هەڵبستن و هەڵەکانی تاڵەبانی و بارزانی و مەعسوم و ساڵح دوبارە نەکەنەوە.

چاوەڕوانی نامەی جەنابی سەرۆك کۆمارین لە یادی جینۆسایدی هەڵەبجەو ئەنفال و فەیلی وبارزانی

چاوەڕوانین هەموو قوربانیانی جینۆساید و تاوانی جەنگ و تاوانی دژ بە مرۆڤایەتی و پێشێلکاری گەورە لە کوردستان و عێراق لە جەنابی سەرۆك نامەی داوای لێبوردنیان پێ بگات لە زوترین ماوەدا, بە تایبەت لە یادەوەری 35 ساڵەی تاوانی جینۆسایدی کوردستاندا, ئەوە گەورەترین پەیام و بەرزترین دڵنەوایی و چاکترین هەنگاوی پاککردنەوەی رابردووە, ئەگەر بەو ئەرکە هەڵنەستن ئەوە بە ئەرکی ئەخلاقی و ویژدانی خۆتان هەڵنەستاون لە کاتێکدا زانیاری تەواوتان لەسەر ئەو نموونانەی هەژمارم کرد لە مافی قوربانیان و رۆڵی قەرەبووکردنەوەو داوای لێبوردنکردن لە ساڕێژکردنی برینەکان رابردوو هەیبووە.
وەچەرخانە مەزنەکانی ولاتان و کۆمەڵگای مرۆڤایەتی پێویستی بە سەرکردەی ئاسایی باو نییە, بەڵکە بەوانەی تێڕامانی دوورو ئازایەتی جێبەجێکردنیان هەیە. فەرموون لە یادەوەری 35 ساڵەی تاوانی ئەنفال و هەڵەبجەدا, داوای لێبوردن بکەن.